

Mae Casgliad y Gwasanaeth Cenedlaethol Cymru, (1947-61/63) a grëwyd gan Age Cymru Dyfed, wedi'i wneud yn bosib diolch i Gronfa Dreftadaeth y Loteri Genedlaethol.

Dyddiad y cyfweiliad: Gorffennaf 2025

Lleoliad: Llanon, Ceredigion

Cyfwelydd: Neil Davies

Alec James Price

Môr-filwyr Brenhinol

1946 to 1957

Llanon, Ceredigion

“Roeddech chi eisiau gwneud eich rhan. Er mai diwedd y rhyfel oedd hi, o leiaf roeddech chi wedi gwneud ychydig o wasanaeth, gwasanaeth cenedlaethol.”

Methodoleg: Casglwyd stori Alec am ei Wasanaeth Cenedlaethol trwy ymweliadau a cyfweliadau yn cartref e yn Ngheredigion. Roedd Alec yn 95 oed ar adeg yr ymweliad.

Tua diwedd y cyfweliad gallwch chi clywed Alec yn siarad am y Milwyr Cenedlaethol wnaeth o gwasanaethu ochr yn ochr â nhw, ac mae'n cynnig golwg werthfawr ar ddynion sy'n gwasanaethu mewn corfflu elitaidd.

Mae'r awdur wedi groeswrio atgofion Alec gyda ffynonellau gwybodaeth ychwanegol er mwyn cael darlun gwell o profiad Alec fel môr-filwyr brenhinol.

Gwnaeth y cyfweliad gyda Alec wedi cael eu recordio a gallwch chi gwranddo arno ar-lein yng nghasgliad Alec James Price yng nghasgliad y Gwasanaeth Cenedlaethol yn Archif Cyn-filwyr Gorllewin Cymru.

Mae'r awdur wedi crynhoi rhywfaint o'r sgwrs o'r cyfweliad, lle mae Alec yn cael ei ddyfynnu yn y naratif hwn.

Bywyd cyn gwasanaeth cenedlaethol.

Ganwyd Alec ar 7fed o Awst 1929 ym mhentref Mongeham ger Deal yng Nghaint. Cafodd rhieni fo saith o blant, a rhai ohonynt yn gwasanaethu yn y fyddin yn ystod yr Ail Ryfel Byd. Mae tad Alec wedi gwasanaethu yn y Fyddin yn ystod y Rhyfel Mawr a dioddefodd anaf difrifol i'w ben. Yn anffodus, byddai'r anaf hwn yn y pen draw yn arwain at ei fywyd yn cael ei dorri'n fyr.

“Doeddwn i ddim yn adnabod fy nhad yn dda iawn. Wnaeth o farw o ganlyniad i'r rhyfel byd cyntaf. Cafodd anafiadau i'w ben, a chymerodd hynny ef bywyd. Roedd fy mam yn weddw ac roedd ganddi saith o blant i'w magu. Roedd hi'n brysur.”

Aeth Alec i'r ysgol y pentref gerllaw yn Northbourne. Roedd yn mwynhau bod gyda'i ffrindiau ond wnaeth e ddim rhagori yn amgylchedd yr ysgol.

“Roedd gennym ni'r holl ryddid oeddech chi eisiau. A dweud y gwir, gallech chi fynd i unrhyw le, gwneud unrhyw beth gyda dim trafferth. Dyddiau hapus iawn. Es i i'r ysgol yn Northbourne, ysgol wledig. O ran addysg, (oeddwn i) ddim yn glyfar iawn, felly nid fyddwn i'n dweud fy mod i wedi cael addysg dda.”

O ystyried amgylchiadau'r teulu, gadawodd Alec yr ysgol yn bedair ar ddeg oed ym 1943.

“Roeddwn i'n bedair ar ddeg, yr ieuengaf o saith. Fe wnaethon ni beni ysgol ym mis Mehefin neu Orffennaf am wyliau'r haf, ac nid es i byth yn ôl i'r ysgol. Es i allan i weithio. Roeddwn i'n gweithio fel bachgen cigydd ar feic, yn danfon bara, yn danfon cig. Hefyd, yn y fan. Doeddwn i ddim yn gyrru, roeddwn i'n danfon pethau i'r tai a beth bynnag.”

Roedd Alec wedi profi'r rhyfel ar y ffrynt cartref fel dyn ifanc yn Ne-ddwyrain Lloegr. Wrth deithio o gwmpas ar ei feic, gwelodd y weithred yn yr awyr a chanlyniadau cyrchoedd y Luftwaffe ar Deal. Felly, nid oedd yn syndod ei fod yn dymuno ymuno â'r fyddin cyn gynted ag y gallai. Er bod cyflog bach Alec yn helpu i gynnal y teulu, gallai ei fam weld pa mor benderfynol oedd o ac penderfynodd nid i gamu yn ei ffordd.

“Wnaeth hi ddim ceisio fy stopi. Dywedodd hi ‘Aeth eich brodyr i'r gwasanaethau. Gwnaethon nhw eu rhan ac os ydych chi eisiau mynd i mewn, ewch chi i mewn.’ Dyna ni, dyna wnes i.”

“Mae Deal yn dref filwrol. Felly, roedden nhw yn y cefndir fwy neu lai o'r diwrnod cyntaf.”

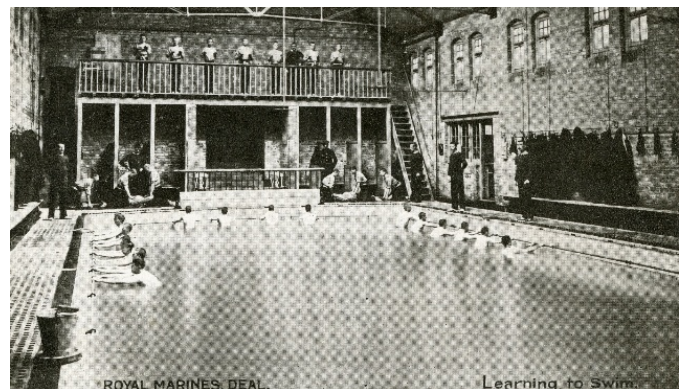
Gwnaeth Alec gais i ymuno â'r Llynges Frenhinol cyn gynted wnaeth o troi yn ddwy ar bymtheg oed. Roedd wedi troi ei fryd ar y Commandos ac ym 1946 llwyddodd i wneud cais i ymuno â'r Môr-filwyr Brenhinol.

“Arwyddais am ddeuddeg (mlynedd) ac fe wnes i un ar ddeg. Tref i'r Môr-filwyr yw Deal. Cefais y syniad yn fy meddwl un diwrnod i fynd o gwmpas i'r barics ac es i syth tu mewn ac arwyddais lan.”

Gwasanaeth Milwrol

Yn ei gyfweiliad, bydd y gwrandaŵr yn clywed Alec brwsio drosodd ei hyfforddiant Commando, a digwyddodd yn Deal ac ar y maes hyfforddi milwrol ar Dartmoor yn Nyfnaint. Mae'n cael ei dderbyn yn eang bod hyfforddiant y Morlu Brenhinol yw un o'r cyrsiau anoddaf y gall recriwt newydd ymgymryd, ac roedd hyn yn sicr yn wir ym 1946. Ar ôl cofrestru am 12 mlynedd, byddai Alec, dyn ifanc ffit a galluog, yn cael ei ddsbarthu fel Gwasanaeth Parhaus 'CS'. Byddai dynion Gwasanaeth Cenedlaethol yn cael eu dosbarthu fel recriwtiaid 'NS'.

Mae Alec yn credu gwnaeth o ddechrau ei hyfforddiant yn Deal ym mis Hydref neu Dachwedd 1946. Byddai hyn wedi bod ym marics Deal a Walmer, depo'r Morlu Brenhinol. Gallai'r barics olrhain ei hanes yn ôl i ddiwedd y 18fed ganrif. Roedd yr adeiladau'n dal llawer o dreftadaeth oedd nid yn unig yn ymwneud â'r Morlu Brenhinol, ond gatrodau'r amrywiol y Fyddin ac ysbyty'r Llynges Frenhinol. Roedd y Morlu yn meddiannu cyfadeilad yr ysbyty mor bell yn ôl â 1869. Ym 1946, roedd y barics yn cael eu defnyddio i ddarparu'r hyfforddiant cychwynnol ar gyfer recriwtiaid CS ac NS y Morlu Brenhinol. Roedd hwn yn cael eu nabod fel gam un, ac i Alec byddai'n para 12 wythnos. Yna, symudodd i rywle arall i gwblhau'r cwrs hyfforddi Commando oedd yn parhau am 28 wythnos. Efallai hwn ydy pam mae Alex yn sôn am dreulio oriau lawer yn hyfforddi ar Dartmoor, yr elfen Commando.

Cafodd Alec ei ddrilio ar sgwâr yr orymdaith a chafodd wersi nofio yn y depo.

Tra roeddent yn cael hyfforddiant Commando, roedd y recriwtiaid wedi'u lleoli yn Lymptone, Dyfnaint. Mae Alec hefyd yn cofio cael hyfforddiant ym marics Plymouth, a mae'n cofio ei fod yn cael ei alw'n farics 'Gus'. Mewn gwirionedd, 'RN Stonehouse' oedd hwn, cyfleuster llyngesol a

oedd yn bencadlys adrannol i adran Commando, a oedd yn gweithredu ochr yn ochr ag adran bellach a oedd wedi'i lleoli yn Chatham yng Nghaint. Yn ystod ei wasanaeth, byddai Alec yn gwasanaethu ym mhencadlys y ddau adran. Mae'r ddau ddepo yn parhau i fod yn rhan bwysig o frigâd Commando'r Morlu Brenhinol hyd heddiw.

Wrth siarad am yr hyfforddiant, mae Alec yn cofio sut roedd y recriwtiaid yn helpu ei gilydd:

“Dy’ chi'n gwybod sut beth yw hi pan fyddwch chi'n cael criw o fechgyn at ei gilydd. Rydych chi i gyd yn cyfrannu i wneud i bethau weithio. Dyna sut y digwyddodd pethau. Fe wnaethoch chi i gyd fynd ati i wneud yr hyn oedd yn rhaid i chi ei wneud, ac fe wnaethoch chi hynny.”

Efallai bod yr agwedd stoicaidd hon yn adlewyrchu penderfyniad Prydain ar ôl y rhyfel i roi blynyddoedd y rhyfel y tu ôl iddynt a symud ymlaen â bywyd. Roedd Alec yn sicr yn symud ymlaen.

Enillodd y beret Gwyrdd chwenychedig ac yn fuan cafodd ei bostio allan i ymuno â Chomando 42:

“Es i frigâd y 3ydd Commando, Commando 42.”

Palesteina - 42 Commando

Ffurfiwyd 42 Commando, a ynganir 'pedwar' 'dau', ym 1943 ac roedd ei berfformiad yn ystod y rhyfel wedi ennill parch. Daeth yr enw da hwn ar gost fawr ac roedd Alec yn ymuno â chorff elitaidd o ddynion a ddisgwylid iddynt berfformio i'r safonau uchaf ar ymgyrchoedd ledled y byd.

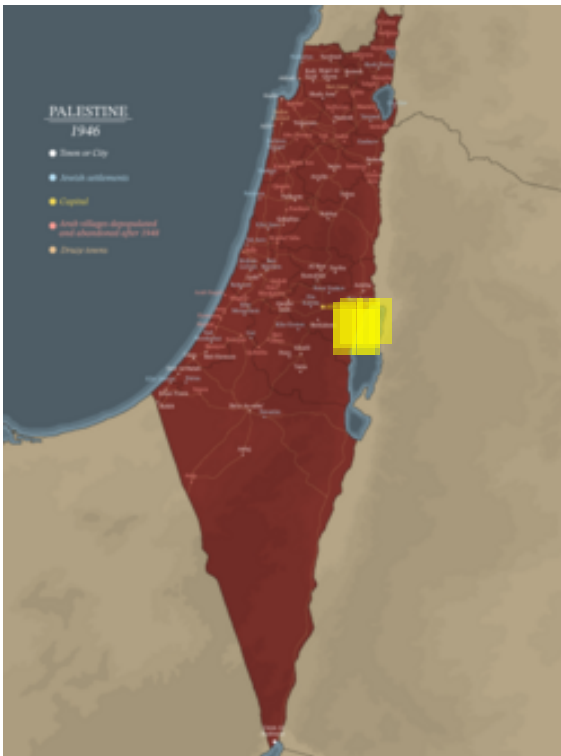
Yn y cyfnod ar ôl y rhyfel, gwnaeth adran y Morfilwyr Brenhinol o 42 Commando canfu ei hun yn gwasanaethu yn y dwyrain canol a'r dwyrain pell. Roedd wedi meddiannu Hong Kong yn ystod 1946 ac wedi'i hail-leoli ar draws gorchymyn y canol a'r dwyrain pell. Gallai Morfilwyr unigol cafodd eu bostiwyd i'r gorchymyn ddisgwyl aros dramor am ddwy flynedd a hanner.

Teithiodd Alec gyda'i sgwadron o tua phump a deugain o ddynion i'r dwyrain-canol ar long filwyr. Galwodd y llong mewn gwahanol borthladdoedd, gan gynnwys arhosiad ym Malta. Roedd gan frigâd 3 Commando bresenoldeb sylweddol ym Malta. Roedd pencadlys y Commandos ar yr ynys ac fe'u postiwyd i'r gwahanol leoliadau.

Pan ddaeth i ffwrdd o'r llong yn y pen draw i ymuno â 42, mae Alec yn credu bod hyn ym Mhalestina. Ym 1947 roedd Palesteina dan reolaeth Prydain. Roedd y sefyllfa yn y rhanbarth yn anwadal ac yn gynyddol elyniaethus i reolaeth Prydain. Roedd sefydliadau parafilwrol Iddewig yn ymosod ar leoliadau strategol a lluoedd llywodraethol. Roedd degau o filoedd o filwyr Prydeinig ym Mhalesteina, y rhan fwyaf wedi'u lletya mewn gwersylloedd pebyll enfawr. Roedd yr ymrwymiad yn ddraen enfawr ar gyllid y wlad. Roedd barn gref a chynyddol rhwng y cyhoedd gartref i dynnu'n ôl o'r rhanbarth a 'dod â'r bechgyn adref'.

Gyda hyn i gyd mewn golwg, cafodd Alec ei ollwng i ranbarth peryglus ac anodd. Mae'n cofio ychydig o'r sefyllfa:

“Cawsom ein ‘shovved’ i fyny i Jerwsalem. Hen gar sgowtiaid oedd eich post gwarchod. Roeddech chi'n eistedd yno ac roedden nhw'n saethu arnoch chi. Gallai fod yn eithaf brawychus ar adegau.”

Mae'r map hwn o Balesteina o 1946 yn amlygu
Jerwsalem mewn melyn, sef lle roedd Alec wedi'i leoli
(Ar safle 3pm).

Trwy garedigrwydd commons.wikimedia.org

Mae Alec ddim yn cofio llawer o fanylion am y bobl yn tanio at y milwyr Prydeinig:

“Roedd pobl yn eu galw'n ‘Y Banditiaid’. Dyna oedd y cyfan.”

Yn ffodus, dim ond rhai mân anafiadau y gall Alec eu cofio wnaeth yr Commando dioddef. Roedd y gwres yn ffactor anghyfforddus arall i'w ystyried, ond roedd Alec yn hapus i fod yn yr heulwen.

“Roedd hi'n dymheredd hyfryd. Braff a phoeth drwy'r dydd, bob dydd, saith diwrnod yr wythnos. Gwych, roeddwn i'n ei garu, crys wedi'i dynnu i ffwrdd. ‘Bare buff’ oedd gwisg y dydd.”

Daeth Alec yn yrrwr yn ei Commando. Roedd hon yn rôl oedd yn ei hoffi ac yn rhoi siawns iddo deithio a gweld rhywfaint o'r wlad oedd yn byw ynddi.

“Roeddwn i'n yrrwr, yn mynd o gwmpas y lle.”

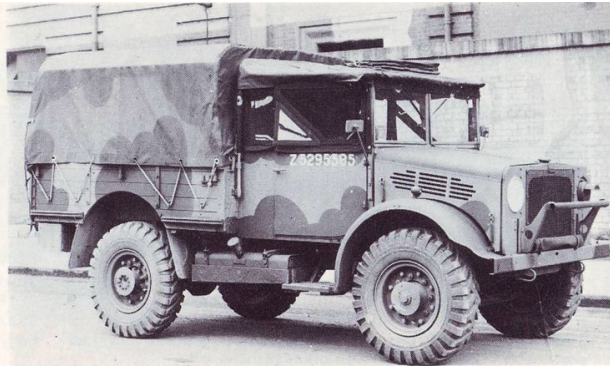
Bydd Alec yn parhau i fod yn yrrwr am y rhan fwyaf o'i yrfa ac yn mwynhau'r swydd lle bynnag y gwasanaethodd, ond yn enwedig dramor. Roedd hyn er gwaethaf y perygl y byddai gyrrwyr unigol yn ei wynebu weithiau.

“Ym Malta, yn Libya, yr Aifft, Palesteina, Honk Cong a Malaya.”

Gyda threigl amser, mae atgof Alec o'r gwahanol gerbydau a yrodd wedi pylu ond mae fo yn cofio cwpl o fodelau:

“Roedd y Bedford pymtheg cant o bwysau a'r Yankee Jeeps”

Roedd y cerbydau hyn yn gymharol niferus, ar ôl cael eu cynhyrchu ar raddfa fawr ar gyfer yr ymdrech ryfel.

Tryc pwysau canolig Bedford y Fyddin.
Gyrrodd Alec yr un model mewn 42 RM

Delwedd trwy garedigrwydd truck-
encyclopedia.com

Llun o Jeep ym Mhalesteina
ym 1948.

commons.wikimedia.org

Mae Alec yn egluro bod 3ydd Brigâd Commando yn uned a oedd wedi'i pharatoi ar gyfer gael ei defnyddio'n gyflym ar draws y dwyrain canol a phell:

“Roedden ni'n dorf a oedd yn gorfod bod yn barod i gael ein symud o fewn ychydig oriau, o un rhan o'r wlad i'r llall. Bydden nhw'n dweud wrthyh chi i gael eich cit ac rydych chi ar eich ffordd. Roeddech chi'n pacio'ch cit, yn mynd i mewn i wagen roedd yn mynd i rywle a dyna ni. Dyddiau hapus, doeddech chi ddim yn poeni.”

Mwynhaodd Alec y gymrodoriaeth o fewn y Commando. Roedd ganddo ffrindiau da o'i gwmpas, a oedd i gyd wedi bod trwy ysgol y Commando.

“Roedd wastad gennych chi ffrindiau da. Roedd gennych chi un neu ddau o rai lletchwith, ond yn y cyfan oeddech chi i gyd yn ffrindiau. Dyddiau hapus.”

Roedd yna amser i orffwys ac adfer. Unwaith eto, treuliyd hyn gyda ffrindiau o'r Commando, nid yn unig ym Mhalestina ond lle bynnag y defnyddiwyd y Commando a lle'r oedd amodau gweithredol yn caniatáu.

“Roeddech chi'n gwneud eich dyletswyddau am wyth awr ac wedyn roeddech chi'n styc yn y gwersyll neu lle bynnag yr oeddech chi. Byddech chi'n gwneud unrhyw beth y gallech chi i ddifyrru'ch hunain. Dwi'n meddwl ei fod yn well i mi adael fo yno.”

Yn ystod ei gyfnod yn gwasanaethu gyda'r Morlu Brenhinol, wnaeth Alec byth wasanaethu ar long. Roedd ei brofiadau wedi'u cyfyngu i statws teithiwr ar fwrdd llongau'r Llynges Frenhinol a llongau sifil. Llongau milwyr yn hytrach na chludiannau awyr oedd y dull arferol o gludo milwyr yn y blynyddoedd ar ôl y rhyfel. Fel profiad Alec, roedd hyn weithiau'n golygu teithiau wythnosau o hyd o'r DU i'r Dwyrain-canol a phell. Nid oedd Alec yn mwynhau'r teithiau hyn.

“Dydw i ddim yn forwr da. Salwch môr. Doedd e ddim yn ddifrifol ond roedd e'n annifyr.”

Gadawodd 42 Commando am yr Aifft ym 1948 a chawsant eu hanfon i Barth Camlas Suez.

“O Balesteina aethon ni i'r Aifft.”

Yr Aifft - 42 Commando

Cadodd Alec ei rôl gyrru o fewn 42 Commando yn yr Aifft. Roedd ei ddyletswyddau gyrru yn amrywio.

“Unrhyw beth. Roedd jîp y CO yn un o'r swyddi oedd gen i. Gyrru'r CO, y Cynrol Houghton.”

Mae Alec yn cofio pa mor agos oedd y gwerysll at Gamlas Suez ei hun:

“(Roedden ni) ar gamlas Suez.”

O ystyried yr hinsawdd boeth, a'r amodau llwchog, nid oedd y Morfilwyr yn mynd i golli cyfle i oeri yn y dŵr:

“Doedd e ddim yn neis iawn. Byddech chi'n cael storm dywod ac roedd tywod ym mhobman. Doeddech chi ddim i fod, ond roedd rhai manau lle'r oedd yr awdurdodau'n cau eu llygaid, a gallech chi fynd i mewn a chael nofio bach.”

Roedd y cerbydau yr oedd Alec yn eu gyrru yn ymdopi'n dda â'r amodau ond roedd yn rhaid eu cynnal a'u cadw'n fanwl iawn:

“Roedden nhw'n iawn. Roedden nhw wedi'u cynnal a'u cadw'n dda, yn bendant. Roeddech chi'n cael cerbyd ac roedd yn rhaid i chi ofalu am y cerbyd hwnnw. Unwaith y mis roedd archwiliad 406 arno. Os oedd unrhyw beth o'i le arno, nad oeddech chi wedi'i riportio, roeddech chi mewn trafferth. Os nad oeddech chi'n gwybod amdano, efallai y byddech chi'n dianc rhag ofn, ond bydden nhw'n dweud bod y cerbyd gennyh chi drwy'r amser felly dylech chi wybod beth sy'n bod arno.”

Daeth cyfnod Alec yn yr Aifft i ben pan symudwyd brigâd 3ydd Commando i Hong Cong ym 1949.

Hong Cong – 42ain Commando

Roedd Hong Cong wedi hen ennill ei blwyf fel tiriogaeth Brydeinig pan gyrhaeddodd 3ydd Frigâd Commando ym 1949/50. Wedi'i lleoli ar arfordir deheuol Tsieina, roedd yn ardal fach â phoblogaeth drwchus yn y ddinas borthladd strategol. Roedd brigâd y Commando wedi'i lleoli ym marics Tai Lam, a ddaeth yn ddiweddarach yn farics Perowne.

Mae Alec yn cofio rhai manylion am ei amser yn Hong Cong”

“Roeddwn i yn Kowloon, ar y tir mawr. Roedd ein cerbyd yn lliw tywodlyd, ac roedd yn rhaid i ni ei ailbeintio, tra roeddem ni yn Hong Cong. Roeddwn i fyny ym maes awyr Kai Tak, depo'r RAF. Roedden nhw'n gofalu amdonom ni ac yn rhoi'r holl bethau yr oeddem eu hangen i ni. Yna roedden ni'n ailbeintio ein cerbydau'n wyrdd. Roedden nhw'n edrych fel....erm? Doedd ddim un ohonom ni'n weithwyr proffesiynol!”

Roedd Kowloon yn un o dair tiriogaeth Hong Cong, wedi'i lleoli i'r gogledd o Ynys Hong Cong.

Ar ôl dwy flynedd a hanner dramor, dychwelodd Alec i'r DU a swydd i ddepo'r Morlu Frenhinol yn Deal.

“A dweud y gwir, roeddwn i'n lwcus gan fy mod i wedi fy lleoli yn ôl yn Deal. Y barics hyfforddi oedd e. Wel, Deal oedd fy nhref gatrefol. Ond, ar ôl ychydig, roeddech chi'n teimlo'n styc yn eich

tref ac roeddwn i'n meddwl, na, doeddwn i ddim eisiau hynny. Roeddwn i eisiau bod yn rhywle arall, felly gwirfoddolais i fynd dramor eto."

Unwaith i Alec ail-addasu l'r tywydd yn ôl yn y DU a dal i fyny gyda'i deulu a'i ffrindiau, nid oedd yn hir cyn iddo gael traed coslyd ac ar ôl deuddeg mis roedd yn gobeithio am swydd dramor arall. Daeth y cyfle hyn a roedd ei gais i ddychwelyd dramor unwaith eto yn llwyddiannus. Ailymunodd â Brigâd 3 Commando ond y tro hwn gyda 45 Commando, a oedd wedi'u lleoli ym Malaya.

Malaya – Commando 45

"Y tro nesaf i mi fynd dramor roedd y frigâd ym Malaya."

Ers 1948, roedd llywodraeth Prydain ym Malaya (Maleisia bellach) yn wynebu her gan luoedd arfog Plaid Gomiwnyddol Malaya (MNLA). Roedd ymladdwyr yr MNLA wedi'u lleoli yn y jyngl ac yn cael eu cefnogi gan y boblogaeth dlawd o Tsieina. Roedd Tsieineaid yn byw yn y dinasoedd, ac roedd eraill - a elwir yn 'sgwatwyr' - yn byw ar gyrion y jyngl lle gallent helpu'r ymladdwyr. Galwodd yr MNLA a'i gefnogwyr yr ymgyrch yn Rhyfel Rhyddhad Cenedlaethol Gwrth-Brydeinig. Gwrthododd y Prydeinwyr enwi'r gwrthdaro fel rhyfel, fel ymgais i osgoi talu iawndal i ffermwyr am gnydau cafodd eu ddinistriwyd yn y gwrthdaro.

Anfonwyd Brigâd 3ydd Commando i Malaya yn 1950.

Mae Alec yn cofio sut oedd y sefyllfa yn y wlad pan ymunodd â Chomando 45:

"Roedd trafferth gyda'r 'bandits' lleol. Roeddech chi'n cael eich ymosod ar y ffyrdd. Dwi'n meddwl bod Comiwnyddiaeth yn gysylltiedig â hynny i raddau."

Roedd y tirwedd ym Malaya yn wahanol iawn i'r hyn yr oedd Commando 42 wedi'i wynebu yn y dwyrain canol. Roedd jyngl trwchus yn gorchuddio llawer o'r wlad.

Map of Malaya (1952-54)

Map©Monash Asia Institute

Mae map cyfnod o benrhyn Malaya yn cynnig cipolwg ar y wlad y cyrhaeddodd Alec.

Trwy garedigrwydd
commons.wikimedia.org

Parhaodd Alec i gyflawni ei swydd fel gyrrwr o fewn y Commando. Roedd hon yn rôl hanfodol, ac ar adegau oedd yn rhoi Alec mewn perygl mawr:

“Fel gyrrwr, byddech chi'n cael pwynt i gyrraedd ato. Pan gyrhaeddech chi'r pwynt hwnnw, byddech chi'n eistedd yno'n aros i'r bechgyn ddod allan o'r jyngl. Byddech chi'n mynd â nhw i ble bynnag. Naill ai roedden nhw'n mynd yn ôl i'r gwerysll neu ymhellach i ffwrdd, rhywle arall, rhan arall o'r wlad.”

Roedd y Môr-filwyr yn patrolio mewn tir anodd:

“Roedden nhw'n mynd i mewn yn ddwfn, dim ond ychydig ar y tro.”

O ystyried bod patrolau Prydain yn cael eu targedu gan y 'bandits', efallai y byddai disgwyl l'r gerbydau deithio mewn confoi neu gyda gwarchodaeth. Fodd bynnag, mae Alec yn sôn nad oedd hyn yn wir yn aml.

“Roedd yna lawer gwaith pan aethoch chi ar eich pen eich hun. Roeddech chi ar eich 'todd'. Gallai fod ychydig yn frawychus ar adegau. Byddech chi'n meddwl 'beth ddiawl sy'n digwydd yma?'. Byddech chi'n rhoi eich troed i lawr ac yn mynd allan o'r fan honno.”

Mewn gwirionedd, ar lawer o achlysuron yr unig amddiffyniad roedd gan Alec oedd ei arf personol.

“Roedd gennyh chi reiffl a chylchgrawn yn llawn .303.”

Gallai'r gorchmynion a roddir i yrrwr amrywio...

“Gallech chi fod yn un cerbyd yn mynd i mewn i un lle i ddanfôn rhywbeth neu i gasglu rhywbeth. Ar briffordd, ond ar yr un pryd roedd yn lle lle gallech chi wynebu drafferth. Roedden nhw'n arfer gosod trapiau i chi. Roedd yn digwydd yn eithaf aml. Cerbydau'n cael eu targedu.”

Wrth yrru i gyfarfod â phatrolau, cafodd eu ymosodwyd arno sawl Gwaith”

“Pan oeddech chi'n cael eich rhagod ar, roedd rhaid i chi rhoi eich troed lawr ar y pedal a jesd mynd allan o'r le. Doeddech chi ddim yn aros o gwmpas yno. Roeddech chi'n mynd allan mor gyflym ag y gallech chi.”

Mae Alec yn mater o ffaith ynglŷn â chael eich ymosod:

“Roedd o jesd un o'r pethau hynny. Roedd chi'n ei dderbyn e. Dyna oedd bywyd gwasanaeth. Dyna pam roeddech chi yno.”

Roedd problem hefyd gyda gyrrwr unigol yn llywio ei ffordd o amgylch y wlad:

“Mapiau, mapiau milwrol. Roedden ni'n arfer gwybod i ble roedden ni'n mynd, wna'i dweud hynny. Ond fyddwn i ddim yn dweud bod fi oedd darllenydd mapiau gorau'r byd.”

Yn ffodus, roedd amser oddi ar ddyletswydd, lle gallai'r Môr-filwyr geisio ymlacio:

“Roedd rhaid i ni fynd i wahanol wersylloedd i gael ychydig o ddiodydd. Roedd yna wastad cantîn NAAFI, lle gallech chi gael cwrw.”

Gwasanaeth Tramor

Mae Alec yn treulio amser yn siarad am swydd dramor:

“Pan oeddech chi'n mynd ar fwrdd llong, roeddech chi'n gwybod eich bod chi'n mynd am ddwy flynedd a hanner. Dyna beth oedd hi. Yn ddiweddarach, gallech chi gael absenoldeb gwasanaeth cartref, ond wnaeth e byth effeithio arnom ni. Doedden ni ddim yno amdano (polisi a gyflwynwyd yn ddiweddarach).”

Heb unrhyw bosibilrwydd o ddychwelyd i'r DU am absenoldeb, byddai Alec yn ysgrifennu adref a weithiau yn ffonio:

“Gallech chi ffonio os oeddech chi eisiau, ond roedd rhaid i chi gael arian, a oedd yn brin iawn yn y dyddiau hynny. Dw i'n meddwl bod (cyflog) tua dau 'bob' y dydd. Roeddwn i'n arfer ysgrifennu llythyr adref unwaith yr wythnos. Weithiau bydd un wythnos yn rhedeg i mewn i gwpl o fisoedd ac roeddech chi'n meddwl ei bod hi'n bryd i chi ysgrifennu llythyr adref.”

Ar adegau, roedd Alec yn ymwybodol iawn ei fod ymhell o gartref”

“Yn amlwg roeddech chi'n edrych ac yn meddwl 'pryd mae'r amser i mi fynd adref' ti' mod? Treuliais ddwy flynedd a hanner gyda'r 42 Commando a bron ddwy flynedd a hanner gyda'r 45 Commando. Felly, treuliais bum mlynedd dramor. Nid mewn un tro. Os oeddwn i'n cwyno, fy mai i oedd e. Gwirfoddolais i fynd. Dyna ni, roeddwn i'n ddigon hapus.”

Gwasanaeth Cenedlaethol

Mae Alec yn cofio gwasanaethu ochr yn ochr â'r Môr-filwyr, wedi'u gorfodi i Wasanaeth Cenedlaethol:

“Roedd llawer o ddynion y Gwasanaeth Cenedlaethol yn mynd allan. Roedd y milwyr rheolaidd, oedd yn dod allan o'r lluoedd arfog, yn cael eu disodli gan bechgyn y Gwasanaeth Cenedlaethol. Personél y Gwasanaeth Cenedlaethol oedd y rhyddhad.”

Mae Alec yn cynnig ei farn ar Wasanaeth Cenedlaethol”

“Fy marn bersonol i yw fy mod i'n meddwl ei fod yn beth da. Nid oedd llawer o bobl yn cytuno, ond roedd llawer o bobl yn cytuno. Cawsoch chi hyfforddiant a dyna ni.”

Gofynnais i Alec a oedd y Milwyr Cenedlaethol wedi'u hyfforddi i'r un safon â'r Môr-filwyr rheolaidd:

“Ie. Weithiau roedden ni'n gwneud ychydig o hyfforddiant ychwanegol, gwahanol dactegau a beth bynnag.”

Salwch

Rhywbryd yn ystod ei wasanaeth ym Malaya, cafodd Alec ddysentri. Datblygodd yr haint yn gyflwr cymhleth a chronig, gan ddod â'i gyfnod ym Malaya i ben. Cafodd ei symud yn ôl i bencadlys brigâd 3ydd Commando ym Malta. Ar ôl treulio cyfnod amhenodol o amser yn cael triniaeth, cafodd ei ddychwelyd nol i Deal, y DU. Effeithiodd y salwch ar ei allu i gyflawni ei ddyletswyddau

ac yn y pen draw penderfynodd meddyglon y Morlu Brenhinol na fyddai'n gallu adfer ei ffitrwydd yn llwyr, cyn i'w contract ddod i ben. Felly, cafodd ei ryddhau'n feddygol o'r Llynges Frenhinol.

Troednodyn

Symudodd Alec i Gymru ar ôl gadael y Morlu Brenhinol yn y 1950au. Yn ystod ei gyfnod yn gwasanaethu yn yr Aifft, datblygodd berthynas ag un o'r merched a wasanaethodd y milwyr Prydeinig yn yr NAAFI. Ei henw oedd Julie, roedd hi wedi ymuno â'r NAAFI o'i dinas gatrefol, Caerdydd, ac roedd yn ymgymryd â swydd dramor. Roedd hi'n gweithio yn y ffreutur a byddai Alec yn treulio cymaint o amser ag y gallai yn sgwrsio gyda hi. Ni all Alec gofio'n hollol gywir, ond mae'n cofio aduniad hapus iawn gyda Julie mewn canolfan drafnidiaeth yng Nghaerdydd, ar ôl iddo gael ei ryddhau. Priododd y cwpl ac ymgartrefu yng Nghymru, lle aeth nhw mwynhau flynyddoedd lawer o hapusrwydd gyda'i gilydd.

Mae'r awdur wedi gwirio cofnodion 3 brigâd Commando yn ystod yr amser y gwasanaethodd Alec. O ystyried bod y cyfweiliad wedi digwydd ymhell dros saith deg mlynedd ar ôl posting gyntaf Alec gyda 3ydd Brigâd Commando, mae ei gof yn dda iawn. Yn amlwg, efallai y bydd rhywfaint o ddryswch yn y gronoleg a chyfnodau gwasanaeth ar goll, ond yn ei hanfod mae'r stori hon am wasanaeth Alec yn ddilys ac mor gywir ag y mae treigl amser yn caniatáu.

Mae'r geiriau olaf yn mynd i Alec ei hun:

“Mae'n rhaid i mi fod yn onest, cefais amser da. Cefais amser da. Roedd adegau pan nad oedd pethau mor gyfforddus ag y gallent fod wedi bod, ond dyna ni....”

Ffotograff o Fôr-filwr Brenhinol anhysbys, gyda'i wersyll yn y cefndir. Tynnwyd y ddelwedd hon yn Hong Cong ym 1949.

Roedd Alec yn gwasanaethu gyda 42 Commando yn Kowloon ar y pryd. Mae'r ddelwedd yn debyg iawn i Alec, er na allwn fod yn siŵr pwy oedd y Môr-filwyr, mae'n dangos yr amodau yr oedd y Môr-filwyr yn byw ac yn gweithio ynddynt.

Trwy garedigrwydd Gwolu.com

Mae'r adroddiad naratif hwn o Wasanaeth Milwrol, ynghyd â recordiadau sain o'r sgwrs gyda Alec, i'w gael yng nghasgliad Gwasanaeth Cenedlaethol Alec James Price yn Archif Cyn-filwyr Gorllewin Cymru, gwefan Casgliad y Werin Cymru.

Mae pob hawl, gan gynnwys hawliau cyhoeddi i'r erthygl hon, yn perthyn i Alec James Price, neu ei fuddiolwr uniongyrchol pe bai'n marw.

Mae hawliau cyhoeddi i ddeunydd gafodd eu defnyddio i gwblhau'r ddogfen hon yn aros gyda'r cyhoeddwr gwreiddiol. Rydym yn diolchgar iawn i'r ffynonellau gwybodaeth canlynol a helpodd adeiladau stori hon:

- en.wikipedia.org
- royalmarinesheritagetrails.org
- www.royalmarineshistory.com
- truck-encyclopedia.com
- National Army Museum
- commons.wikimedia.org
- Gwulo.com

Casgliad y Werin Cymru
People's Collection Wales
www.casgliadywerin.cymru
www.peoplescollection.wales

Dyfed
age Cymru